

## РЕАНІМАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: РЕСТАВРАЦІЙНА СПАДЩИНА Є.І. ЛОПУШИНСЬКОЇ

Ця стаття присвячена спадкові однієї з засновниць української школи архітектурної реставрації і, можливо, найбільш неоднозначній із усіх визначних реставраторів України – Євгенії Іванівні Лопушинській (1920–1996).

Пропонуємо розглянути низку її робіт крізь призму відтворення ідентичності об'єкта, місцевості, пам'ятки, громади. Попри те, що найважливішим критерієм проєкту реставрації є забезпечення автентичності пам'ятки, саме ідентичність і комплексне бачення історичного об'єкта в традиційному середовищі є запорукою сталого розвитку та зниження ризиків подальшого занепаду.

Так сталося, що історія української школи архітектурної реставрації пов'язана переважно із жіноцтвом. За влучним висловом Наталії Логвин: **«Реставрація – скорше чоловіча професія. Але сталося так, що при початках повоєнної реставрації в Україні стояли переважно жінки, молоді і вродливі, сповнені творчого завзяття... Вони починали майже з нуля... вони створювали українську школу реставрації, обстежуючи, обмірюючи і досліджуючи сотні поруйнованих і занедбаних після війни пам'яток, рушаючи в експедиції за умов екстремальних, без транспорту і готелю, але з романтичною вірою в те, що краса врятує світ»**<sup>1</sup>.

Саме до цієї плеяди належала і Лопушинська, яка прийшла працювати до тодішнього тресту «Будмонумент» (згодом Українські спеціальні науково-реставраційні виробничі майстерні) майже відразу після Другої світової війни. Євгенія Іванівна закінчила Московський архітектурний інститут за фахом – архітектор. А з 1949 по 1993 рік працювала архітектором-реставратором у структурі реставраційних майстерень – нині інститут «УкрНДІпроектреставрація»<sup>2</sup>.

Традиційно, кожний головний архітектор проєктів інституту «відповідав» за певний регіон. «Вотчиною» Є.І. Лопушинської був Крим. Для розуміння мультикультурного контексту і складної історії місцевості й пам'яток, для глибокого дослідження коріння та еволюції

<sup>1</sup> Логвин Н. *Реставратор Євгенія Пламеницька* // Пам'ятки України. №. 3–4. 2000. С. 114–127.

<sup>2</sup> Вечерський В. *50-річчя Укрреставрації: історія корпорації* // Українська спеціальна науково-реставраційна проєктно-будівельно-виробнича корпорація. Київ–Львів. 1996. С. 104.

багатошарового кримського спадку, вона багато подорожувала і досліджувала архітектуру південних народів СРСР, адже виїхати, скажімо, до Італії для неї було неможливо.

На наш погляд, відображене у проєктах Лопушинської авторське бачення пам'яток поєднує глибоку відданість засадам класичної наукової реставрації, високий професіоналізм і комплексне розуміння ролі пам'ятки в широкому контексті, в сучасності, його значущості для громади, для міста, зрештою, для історії. І саме такий підхід, із акцентованим розумінням цінності та значення об'єкта як уособлення ідентичності місця / громади могло гарантувати передачу цих цінностей і цієї спадщини «наступним генераціям... в усьому багатстві її автентичності»<sup>3</sup>. Авторський підпис Лопушинської ставав знаком того, що пам'ятка буде збережена і як витвір мистецтва, і як свідок історії, і як символ місця (рис. 1)<sup>4</sup>.

Ключовими об'єктами реставраторки стали<sup>5</sup>:

- Всіхвятська церква, будинок намісника й корпус № 29 Києво-Печерської лаври;
- церква Феодосія Печерського в Києві;
- ханський палац в Бахчисараї;
- церква Георгія, церква Стефана, мечеть Муфті Джамі, церква Сергія, церква Йоана Богослова в Феодосії;
- мечеть Джума-Джамі в Євпаторії;



Е.І. ЛОПУШИНСКАЯ

Рис. 1. Фото і особистий підпис Євгенії Іванівни Лопушинської

<sup>3</sup> Апелюємо до Венеціанської хартії як засадничого документа для реставраційної теорії і практики. Див.: *Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія)*. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_757#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_757#Text) (15.01.2021 р.).

<sup>4</sup> Фото Є.І. Лопушинської. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Jcn7YQqduPw> (15.01.2021 р.).

<sup>5</sup> Відповідно до матеріалів науково-технічного архіву Українського державного науково-дослідного та проєктного інституту «УкрНДПроектреставрація».

- фортеця в Судаку;
- фортеця в смт. Меджибіж;
- фортеця в Новгород-Сіверському;
- монастир Сурб-Хач;
- залишки церкви в с. Великому Садовому;
- комплекс фортеці і печерного міста Мангуп-Кале;
- Золоті ворота в Києві.

Звичайно, зупинятись на кожному з перелічених об'єктів у межах однієї статті неможливо, крім того, одна з публікацій у цій збірці присвячена реставрації кримських об'єктів. Тож, ми обрали найбільш показові з погляду саме відтворення ідентичності місця / пам'ятки / громади.

Неоднозначне сприйняття авторського спадку Лопушинської, критичне сприйняття реставрованих нею об'єктів у співвідношенні до професійних переконань дослідників, археологів, повною мірою віддзеркалюється у цитаті зі спогадів С.О. Висоцького: «Мое знайомство з головним автором проекту – Лопушинською було досить дивним. Коли ми стали обговорювати, що потрібно для археологічних робіт, то у відповідь на моє якесь запитання, вона раптом мовила: «Не морочте мені голову». Я був шокований... Я довідався, що Лопушинська досить добрий реставратор... Але ця особа була настільки самовпевненою, що вона і не подумала відмовитися. А що вона була дуже пробивна, то це показали подальші події. Зі мною вона зовсім не рахувалася, хоч у киеворуській архітектурі я розбирався наба[га]то краще ніж вона. Та що там говорити, вона не прислухалася й до Холостенка... Коротше кажучи, я став дуже побоюватися про долю проекту відбудови Золотих воріт...»<sup>6</sup>.

Часто її критикували за надмірний романтизм, за ігнорування результатів натурних досліджень, за брак знань у певній галузі.

Водночас, від колег реставраторів, які працювали з нею пліч-о-пліч, ми ніколи не чули таких нищівних негативних оцінок. Для колег-реставраторів вона була «Лапушкою», досвідченим вчителем і реставратором, відданим справі.

Одним із перших етапних об'єктів у творчому спадку Лопушинської є Феодосіївська церква поблизу Києво-Печерської лаври, що була на реставрації протягом 1959–1965 рр.

Пам'ятка кінця XVII ст. загалом зберегла своє первинне архітектурне ядро, проте із добудовами переважно XIX ст. Церква мала «конкурувати» із довколишньою забудовою, слугуючи містобудівним акцентом, що було складно, враховуючи статусність і велич «сусідів». Відтак, церковна громада, аби підкреслити значення храму, впродовж XIX – початку XX ст. кілька разів приймала рішення щодо

---

<sup>6</sup> Сергій Олександрович Висоцький. З «Наукових спогадів». Режим доступу: [http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/20200511\\_01.pdf](http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/20200511_01.pdf) (15.01.2021 р.).

добудови дзвіниці<sup>7</sup>. Чим більшою була «конкуренція», тим вищою ставала дзвіниця (рис. 2)<sup>8</sup>.

Зрештою, пам'ятка зберегла функцію локального містобудівного акценту на перетині вулиць, що вели від Московських та Васильківських воріт Києво-Печерської цитаделі (рис. 3)<sup>9</sup>.

Після 1930-х років запустіння та військових катаклізмів періоду Другої світової війни храм опинився в стані руїни.

У результаті натурних досліджень виявлено аварійний стан дзвіниці. Через низку причин дзвіницю церкви Феодосія було розібрано під час повоєнної реставрації 1950–1960-х років. Останніми документами, що засвідчили її існування, були обмірні креслення та фіксаційні знімки об'єму до початку ремонтно-реставраційних робіт, зокрема схематичний план і креслення фасадів споруди до 1963 (?) року (рис. 4)<sup>10</sup>.

Згідно з реставраційним завданням і загальною для того періоду тенденцією до відновлення найбільш раннього будівельного етапу пам'ятки, як найбільш цінного, проектом було передбачено відновити барочні абриси даху та відтворити (за залишками, відкритими в результаті натурних досліджень) західний барочний портал (рис. 5)<sup>11</sup>.

Повне уявлення про складність прийнятої Є.І. Лопушинською концепції відтворення пам'ятки дає витяг із протоколу Наукової ради Держбуду УРСР, на якій розглядався проект реставрації церкви Феодосія Печерського: «Виступали всі члени ради. Всі, за винятком Г.М. Логвина, не підтримали автора у відтворенні барокової форми даху, вважаючи, що конструктивно він нездійснений. Розібрання дзвіниці рада вважає необхідним, оскільки вона захаращує подвір'я і відтворення її малохудожнього вигляду вимагатиме суттєвих витрат» (1960 р.)<sup>12</sup>.

Отже, церква втратила свою ідентичність як містобудівний акцент у довколишній забудові, проте було відновлено ідентичність барокового храму як однієї з перлин архітектури свого часу з притаманним об'ємно-просторовим вирішенням, малюнком завершення та системою декору (рис. 6)<sup>13</sup>.

---

<sup>7</sup> ЦДІАУ, м. Київ: ф. 127, оп. 226, од. зб. 243, арк. 9.

<sup>8</sup> Фонди НКПКСЗ, КПЛ Ф-5237-5238.

<sup>9</sup> *Васильківська брама Києво-Печерської фортеці*. Кн. 3. Історична довідка / М. Кадомська, І. Малакова, 1977 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація». С. 63.

<sup>10</sup> *План церкви Феодосія Печерського, 1963* // Фонди НКПКСЗ, КПЛ Ф-5063-5064.

<sup>11</sup> Матеріали науково-технічного архіву Українського державного науково-дослідного та проектного інституту «УкрНДІпроектреставрація».

<sup>12</sup> *Пам'ятка архітектури 1698 року. Церква Феодосія Печерського в Києві. Науковий звіт* / Є.І. Лопушинська, 1990 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація». С. 5.

<sup>13</sup> *Пам'ятка архітектури 1698 року. Церква Феодосія Печерського в Києві. Науковий звіт* / Є.І. Лопушинська, 1990 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація».

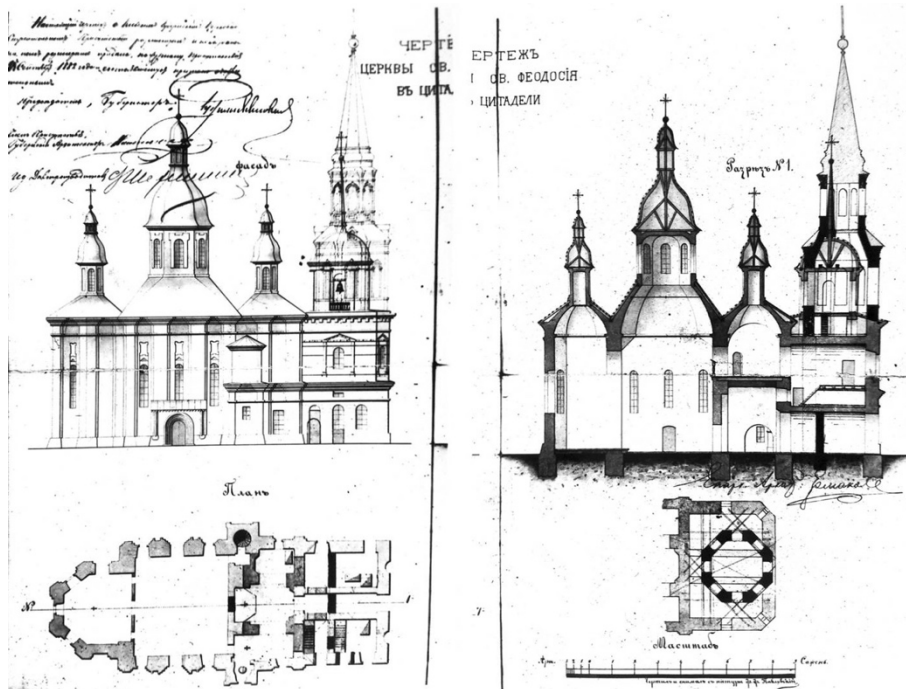


Рис. 2. Креслення церкви св. Феодосія в цитаделі з проєктом розширення приділу та надбудови дзвіниці. 1882 р.



Рис. 3. Загальний вигляд садиби церкви Феодосія Печерського та фрагменту цитаделі. Фото початку ХХ ст.

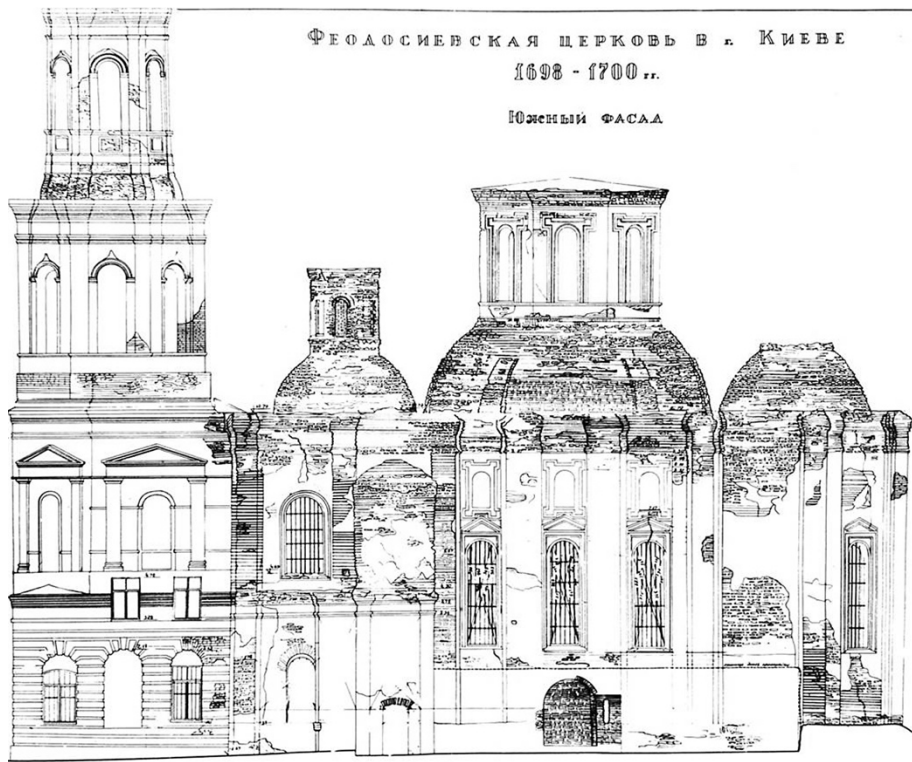


Рис. 4. Феодосіївська церква в Києві. Південний фасад. Обмірне креслення до 1963 р.

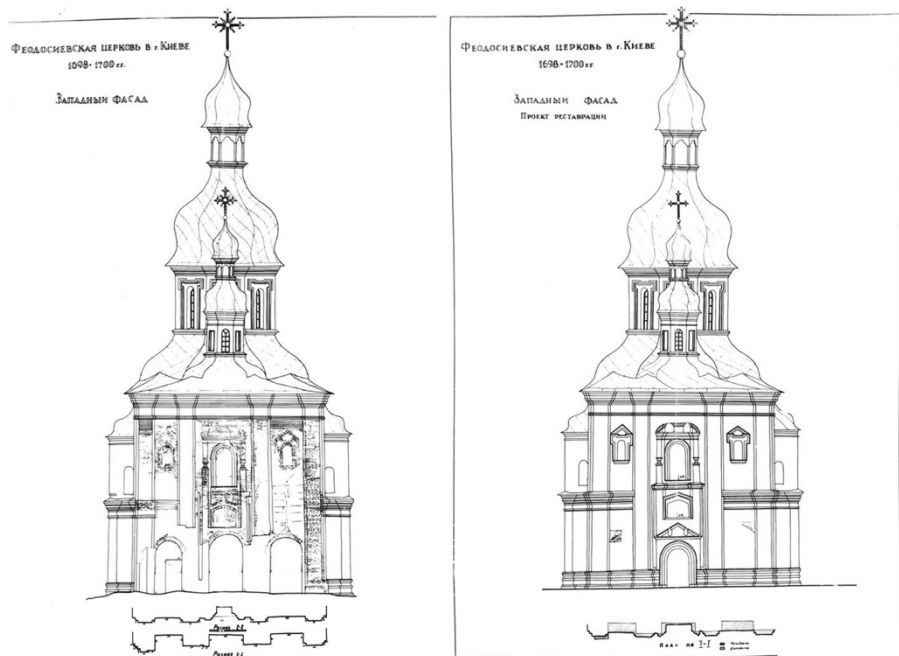


Рис. 5. Феодосіївська церква в Києві. Західний фасад. Обмір і проєкт реставрації



Рис. 6. Феодосіївська церква в Києві. Концепція реставрації

Цей проект є однією з перших робіт Є.І. Лопушинської і виконаний у системі координат панівної ідеології, орієнтуючись на первинний вигляд об'єкта. Попри переважний вплив загальних принципів реставрації 1950–1960-х років, варто відзначити надзвичайно потужний комплекс натурних досліджень, результати яких вплинули на прийняття авторського рішення про відтворення окремих елементів айдентики споруди. Адже часто в ході дослідження виявляються нові відомості про історію та вигляд споруди, які не могли бути передбачені попереднім реставраційним завданням, а от керуватись цими відкриттями в розробленні проекту реставрації чи ні – питання, яке кожен архітектор-реставратор розв'язує індивідуально. В цьому випадку саме ці відкриття і стали визначними в авторському проекті Є. Лопушинської.

Найбільш знаковим об'єктом у реставраційному спадку Є.І. Лопушинської є Судацька фортеця.

Як вже було зазначено, кримські об'єкти були визначальними у творчому доробку реставраторки. Фортеця разом із фортечною горою є визначальними для ідентичності всієї Судацької долини і цього регіону.

Як не дивно, пошуки в архівах не виявили цілісної концепції реставрації та відновлення оборонного комплексу. Це можна пояснити тим, що дослідження і проекти реставрації окремих об'єктів відбувалися одночасно. Тож, особливістю реставрації комплексу стали постійні коригування проекту, продиктовані новими відкриттями, зробленими в ході дослідження.

Загальним для проектів є також у детально прописана методологія по кожній окремій пам'ятці або елементу укріплень.

Водночас, романтичний образ фортеці, природній зв'язок оборонних укріплень із ландшафтом, впізнавана естетика поєднання укріплень з абрисами гори, а також значення об'єкта для подальшого розвитку регіону, вочевидь, мали потужний вплив на прийняття реставраційних рішень (рис. 7)<sup>14,15</sup>.



Рис. 7. Судацька фортеця. Загальний вигляд 1960-х років та фрагмент укріплень на фото 1960-х рр. та 2013 р.

<sup>14</sup> Матеріали науково-технічного архіву Українського державного науково-дослідного та проектного інституту «УкрНДІпроектреставрація».

<sup>15</sup> Фото надане О.Г. Самойленко з приватного архіву.



Реставраційні роботи в Судацькій фортеці відображають всю палітру реставраційних методів, можливих на той час: від технічної консервації до відтворення і функціональної адаптації. Нові елементи в цілому автентичному комплексі ідентифікували початковий рівень, стан позначався стрічкою з червоної кераміки, включеної в кладку. Такий метод давав змогу виконати вимоги Венеціанської хартії і не порушити цілісності образного сприйняття укріплень. Окремі нові елементи, що забезпечували комфортність використання фортеці як туристичного об'єкта, виконували або з нового матеріалу, або з традиційного матеріалу в сучасній обробці, завдяки чому можна було легко ідентифікувати нововведення.

Критика ухвалених реставраційних рішень, зокрема з боку археологів, часто наголошує на надмірності відтворювальних тенденцій, що в низці випадків, були проведені всупереч результатам археологічних досліджень. Проте «розгадування» складного мультикультурного й багатошарового палімпсеста, яким була Судацька фортеця на початку комплексних досліджень, допускає можливість різного трактування свідчень, які є потужним, але не вичерпним фактором у процесі прийняття реставраційних рішень.

Результатом проведених реставраційних робіт стало відновлення оборонного комплексу, яке, з одного боку, віддзеркалює глибоко фаховий підхід до реставрації археологічних і напівзруйнованих об'єктів, а з іншого – повною мірою забезпечувало подальше функціонування комплексу як туристичного об'єкта та визначального чинника соціально-економічного розвитку регіону.

Комплекс оборонних споруд у Меджибожі (XV–XVI ст.) є однією з найвизначніших пам'яток української середньовічної архітектури, який порівняно з іншими досить добре зберіг, попри неодноразові ремонти й добудови, свої первинні форми. Відповідно до результатів натурних досліджень, пам'ятка перебувала у аварійному стані. Тож нагальною проблемою стало попередження подальшого руйнування пам'ятки. Згідно з технічним завданням 1968 року на реставрацію необхідно було розробити проект реставраційно-консерваційних і відновлювальних робіт з метою пристосування комплексу під туристичний об'єкт з відповідним пристосуванням приміщень башт та інших складових комплексу (рис. 8, 9)<sup>16</sup>.

Розробленню проекту передували комплексні натурні дослідження<sup>17</sup>. Проект реставрації 1960-х років передбачав реставрацію палацу, круглої башти (донжону), прямокутної башти (барбакану) та бастиону,

<sup>16</sup> Пам'ятка архітектури XVI ст. Фортеця-музей у смт. Меджибіж Хмельницької області. Палац. Т. III. Кн. I / Є.І. Лопушинська, 1993 // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація».

<sup>17</sup> Лопушинська Є. 1996 р. *Меджибізька фортеця* // Пам'ятки України. №. 3–4. 1996. С. 18–24.



Рис. 8. Замкова церква (костел) у Меджибожі до реставрації, фото 1970 р., та сучасний вигляд споруди, фото 2019 р.



Рис. 9. Палац замку в Меджибожі до реставрації, фото 1970 р., та сучасний вигляд споруди, фото 2019 р.

а також інших об'єктів замку<sup>18</sup>. У рецензії на проєкт йдеться про те, що в основу проєкту покладено принцип збереження пам'яток ансамблю в такому вигляді, в якому вони дійшли до нашого часу. За рецензією Ю. Асеева: «з цим принципом можна цілком погодитись, бо в комплексі замку не має таких доповнень, які псують його художній вигляд, а також таких втрачених форм, котрі було б доцільно відтворити. В деяких випадках це може стосуватись лише відтворення деяких елементів пластики XVII ст., збитої під час перебудови 1811 р.»<sup>19</sup>. Основні зауваження стосувалися питань пристосування приміщень замку, прокладання інженерних мереж тощо, а також збереження традиційного середовища оборонного комплексу.

Результатом роботи команди під керівництвом Лопушинської і в цьому разі стало відтворення ідентичності місця, відновлення самоідентичності громади, створення потужного фактору культурного, освітнього та соціально-економічного розвитку.

Певно, один з найбільш неоднозначних проєктів в історії реставрації в Україні, є проєкт відтворення Золотих воріт у Києві. Саме проєкт відтворення Золотих воріт поклав основу для подальшої тенденції до відбудови втрачених пам'яток, визначальної для всієї пам'яткоохоронної галузі 1990–2000-х років.

Як один з найважливіших вузлів у фортифікаційній системі столиці середньовічної держави, ворота залишались недоторканими. Причиною їх руйнування стала втрата оборонного значення та тривалий час запустіння. Проте обмежити значення Золотих воріт до виключно утилітарно-оборонного було б недоречним. Споруда мала потужне ідеологічне, релігійне, символічне значення та привертала увагу численних дослідників, починаючи з археологів-аматорів початку XIX ст.

На кінець 1970-х років руїни воріт знаходились у невеликому сквері, в оточенні щільної забудови кварталів середмістя. Руїни воріт являли собою законсервовану пам'ятку археології, що сама становила значний інтерес і приваблювала туристів. Водночас, у сформованому на тоді містобудівному середовищі пам'ятка, хоча і займала острівне положення, не мала домінантної ролі.

Нагальною була потреба проведення ще однієї консервації руїн (рис. 10)<sup>20</sup>. Саме ідея технічної консервації археологічного об'єкта на початковому етапі визначала спрямування діяльності реставраторів.

<sup>18</sup> *Пам'ятка архітектури XVI ст. Фортеця-музей у смт. Меджибіж Хмельницької області. Комплексні наукові вишукування. Ескізний проєкт. Обґрунтування проєктних рішень* / Є.І. Лопушинська, 1993 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація».

<sup>19</sup> *Пам'ятка архітектури XVI ст. Фортеця-музей у смт. Меджибіж Хмельницької області. Палац*. Т.ІІІ. Кн. I / Є.І. Лопушинська, 1993 // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація». – додаток-рецензія (3 арк.)

<sup>20</sup> Матеріали Науково-технічного архіву інституту «УкрНДІпроектреставрація».

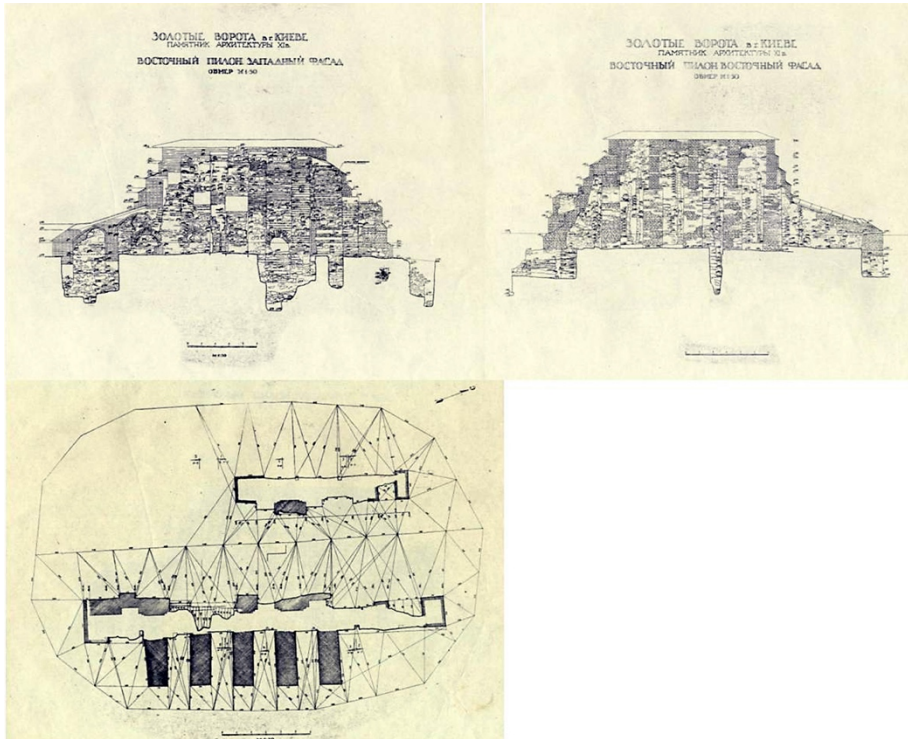


Рис. 10. Обмірні креслення руйн Золотих воріт у Києві

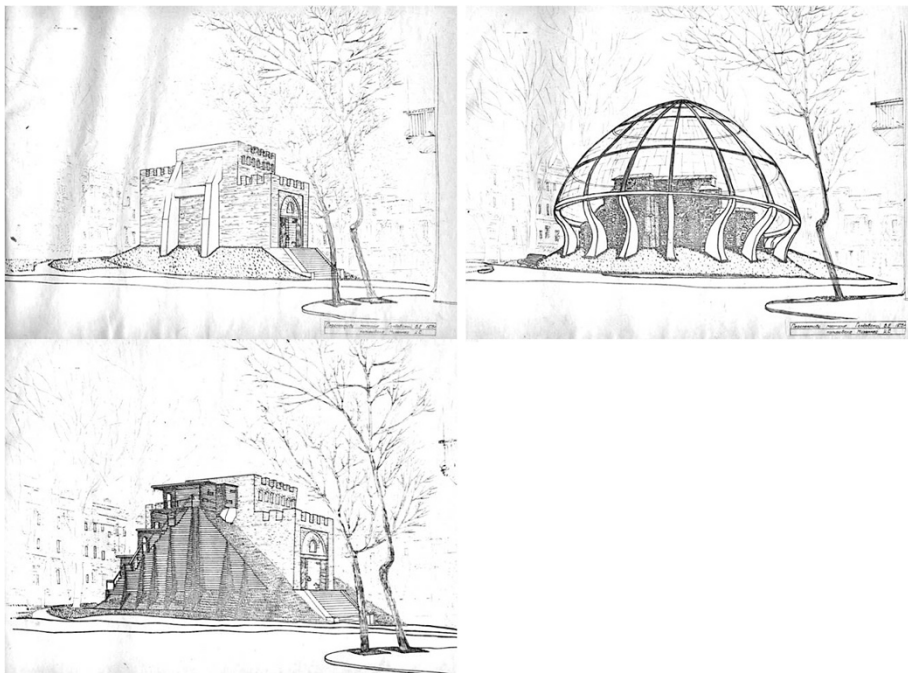


Рис. 11. Ескізни пропозиції захисного павільйону для консервації руйн Золотих воріт у Києві

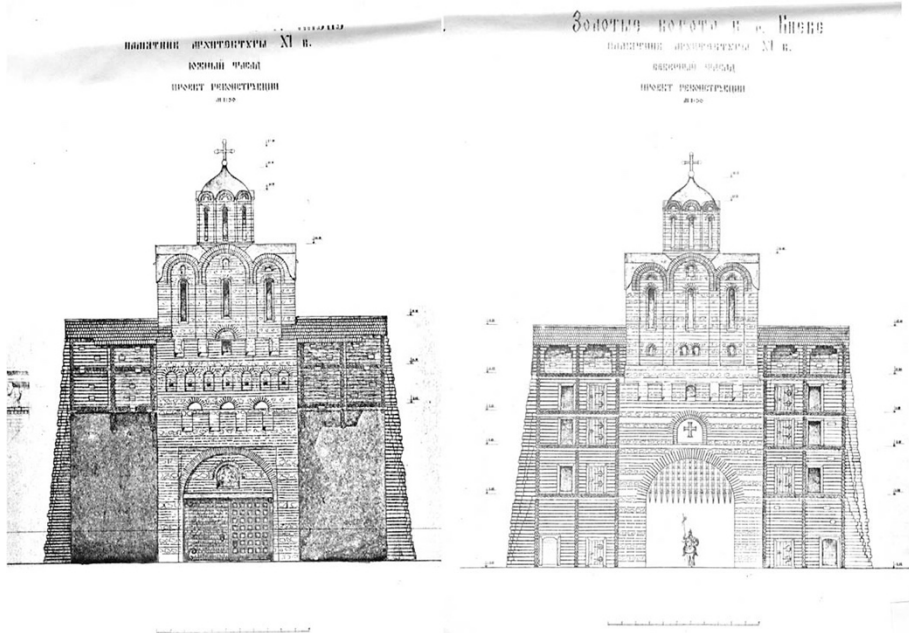


Рис. 12. Ескізний проєкт реставрації Золотих воріт у Києві. Південний і північний фасади

Одним із варіантів, який був у розробці, було зведення над руїнами купола-павільйона (рис. 11)<sup>21</sup>.

Ситуація кардинально змінилася, коли в жовтні 1978 року Радою Міністрів УРСР було ухвалено рішення про святкування 1500-ліття Києва. Підготовка передбачала реконструкцію об'єктів соціально-культурного призначення, реставрацію пам'яток, а також відтворення Золотих воріт як символу прадавньої столиці слов'янських народів.

Методична рада, до якої входили науковці й фахівці різних галузей, вимагала зберегти рештки Золотих воріт недоторканими. Основними вимогами було те, що руїни не мають нести конструктивного навантаження, мають бути експозиційно доступними, всі доповнення мають бути виконані в новому матеріалі, що імітує автентичні<sup>22</sup>.

Авторам проєкту довелося враховувати потужний адміністративний тиск, ідеологічну складову (відтворити до 1500-ліття «матері городів руських»), «ярмарок марнотратства» серед колег, науковців і радників.

Авторам проєкту довелося зіткнутися з низкою суперечливих питань, які стосувалися габаритів та архітектурного вирішення окремих елементів споруди. Окремі питання викликали запеклі баталії в колах науковців, проте лише в процесі підготовки проєкту реставрації вони могли справді вплинути на процес ухвалення рішення щодо вигляду реальної сучасної споруди.

<sup>21</sup> Матеріали Науково-технічного архіву інституту «УкрНДПроектреставрація».

<sup>22</sup> Там само.

У доповідній записці до голови Держбуду голова методичної комісії Логвин Г.Н. писав: «Виконання проекту відтворення Золотих воріт в Києві перебуває під загрозою зірвання з причини відсутності спільної позиції щодо їх зовнішнього вигляді у деяких деталях. Я усвідомлюю, що повного порозуміння досягнути не вдасться. Однак, ми маємо виконати постанову Ради Міністрів УРСР»<sup>23</sup>.

Зрештою, було обране образне вирішення павільйону, що накривав автентичні рештки середньовічної пам'ятки й повторював її первинний вигляд.

У травні 1982 року відбулося урочисте відкриття павільйону-пам'ятки.

Критика проекту відтворення Золотих воріт у Києві є добре знаною. Відзначають і не виправданість відтворення, і недостатню теоретичну базу, і велику частку «гіпотетичного», і невідповідність містобудівної ситуації тощо.

Водночас, павільйон став новою візитівкою Києва, що апелює не до комерційно-розважальної складової, а до прадавньої історії. Золоті ворота і понині маркують межі середньовічного і сучасного міста, роблять цю межу видимою та осяжною.

#### Література та архівні джерела:

- Вечерський В. *50-річчя Укрреставрації: історія корпорації* // Українська спеціальна науково-реставраційна проектно-будівельно-виробнича корпорація. Київ–Львів. 1996. 120 с.
- Васильківська брама Києво-Печерської фортеці*. Кн. 3. Історична довідка / М. Кадомська, І. Малакова, 1977 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація». С. 63.
- Логвин Н. *Реставратор Євгенія Пламеницька* // Пам'ятки України. №. 3–4. 2000. С. 114–127.
- Лопушинська Є. *Меджибізька фортеця* // Пам'ятки України. №. 3–4. 1996. С. 18–24.
- Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія)*. Режим доступу – [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_757#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_757#Text) (січень 2021 р.).
- Пам'ятка архітектури XVI ст. Фортеця-музей у смт. Меджибіж Хмельницької області. Палац*. Т. III. Кн. I / Є.І. Лопушинська, 1993 // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація».
- Пам'ятка архітектури XVI ст. Фортеця-музей у смт. Меджибіж Хмельницької області. Комплексні наукові вишукування. Ескізний проект. Обґрунтування проектних рішень* / Є.І. Лопушинська, 1993 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація».

---

<sup>23</sup> Матеріали Науково-технічного архіву інституту «УкрНДІпроектреставрація».

*Памятка архітектури 1698 року. Церква Феодосія Печерського в Києві. Науковий звіт / Є.І. Лопушинська, 1990 р. // Науково-технічний архів інституту «УкрНДІпроектреставрація». С. 5.*

Сергій Олександрович Висоцький. З *«Наукових спогадів»*. Режим доступу: [http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/20200511\\_01.pdf](http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/20200511_01.pdf) (січень 2021 р.).



*Гончарова К.В., Тимкович В.Ю.*

## **РЕАНИМАЦІЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: РЕСТАВРАЦІЙНА СПАДЩИНА Є.І. ЛОПУШИНСЬКОЇ**

У статті досліджуються творчі прийоми та принципи проектування видатного українського реставратора – Євгенії Іванівни Лопушинської.

*Гончарова Катерина* – к. архітектури, керівник сектору історико-бібліографічних досліджень Інституту «УкрНДІпроектреставрація» (Україна, м. Київ).

*Тимкович Василь* – к. архітектури, директор Інституту «УкрНДІпроектреставрація» (Україна, м. Київ).

**Ключові слова:** Євгенія Іванівна Лопушинська, історія реставрації в Україні.

*Honcharova K.V., Tymkovich V.Yu.*

## **RESUSCITATION OF IDENTITY: RESTORATION HERITAGE OF YEVENIA LOPUSHYNS'KA**

The article explores the creative techniques and principles of designing a prominent Ukrainian restorer – Yevhenia Ivanivna Lopushyns'ka.

*Honcharova Kateryna* – Doctor of Architecture, Head of the Sector of Historical and Bibliographic Research of the Institute of UkrNDIproektrestavratsiya = Ukrainian State Research Project Institute (Ukraine, Kyiv)

*Tymkovich Vasyl'* – Doctor of Architecture, Director of the Institute of UkrNDIproektrestavratsiya = Ukrainian State Research Project Institute (Ukraine, Kyiv)

**Key words:** Yevhenia Ivanivna Lopushyns'ka, history of restoration in Ukraine.